

teorier, hvad der kunne have været spændende, da Sygeplejerådets aktiviteter, især i de senere år, bl.a. kan ses som et forsøg på at etablere sygeplejerskerne som en profession. Forfatteren bruger dog professionbegrebet, men uden at klargøre sin definition af det.

Bogen rummer en historie skrevet af en historiker, som var ansat af den organisation, der beskrives. Det giver næsten uvægerligt loyalitetsfølelser og kan skabe problemer med at få distance til stoffet. Målet var, at det, der skulle skrives, var »historien, som den fremtræder for en faghistoriker ud fra det efterladte kildemateriale.« Valg af forskningsspørgsmål, synsvinkler og kildemateriale foregår imidlertid ikke i et tomrum. Dansk Sygeplejeråd udgjorde det »rum« som forfatteren skrev i, den eneste, der bliver takket i forordet er Kirsten Stallknecht, formand for foreningen gennem 28 år (1968-96) og initiativtager til projektet.

Kilderne består hovedsagelig af foreningens eget materiale, referater, sagsakter og tidsskriftet, meget lidt er hentet fra foreningens modparter. Vi får meget at vide om konflikter internt i foreningen, men ikke meget om, hvordan foreningen blev opfattet af andre. Nete Balslev Wingender har valgt en kildenær gennemgang og beskriver udviklingen på baggrund af en gennemgang af et meget omfattende kildemateriale. Derimod rummer bogen få analyser af årsager til den beskrevne udvikling. Trods omfanget savner jeg også nogle oplysninger. Det ville have været en hjælp med forskellige oversigter f.eks. over formændene og over antallet af medlemmer. Med et så omfattende kildemateriale er det måske ikke så sært, at omgivelserne fortøner sig, men det ville have været interessant at se Dansk Sygeplejeråds udvikling i forhold til udviklingen i andre lignende foreninger og i forhold til det sundhedsvæsen, som sygeplejerskerne er beskæftiget i. Det er dog nemmere nu, også at skrive den side af historien, når man kan bygge på denne grundige fremstilling.

Signild Vallgård

HANS MØRUP: På fløjen. En Sønderjysk stridsmands erindringer fra kultur- og modstandskamp 1929-1945. Kredsen i Aabenraa 1940-1945. Historisk Samfund for Sønderjylland. Aabenraa 2000. 444 s.

I knap ti år har vi været vidner til en samtidshistorisk diskussion om den yderste venstrefløj i 1960'erne og 70'erne og dens syn på idealerne for det liberale demokrati. Kritikken har bl.a. peget på, at denne kurs indebar en stærk fascination af forskellige eksotiske varianter af kommunismen rundt om i verden, medens forsvarerne bl.a. har slået til lyd for, at de tog stilling i en ideologisk brydningstid, hvor de politiske skillelinier var skarpt aftegnet efter den bipolære opdeling i et Øst og et Vest.

Denne bog, skrevet af Hans Mørup (f. 1913) med bistand af Historisk Samfund for Sønderjylland, handler ikke om venstrefløjen, men om dens modsætning: den national-konservative højrefløj. Når det korte perspektiv på den igangværende diskussion om politik og ideologi i radikale forklædninger alligevel fortjener at blive fremhævet, er det for at erindre om et trivelt, men vigtigt, forhold: den antidemokratiske forførelse og fascinationen af repressive løsninger på samfundets problemer har været udtalt på begge fløje af det ideologiske spektrum.

På fløjen, der bygger på forf.s. dagbogsnotater og erindringer, giver et sjældent interessant indblik i en højreorienteret selvforståelse. Tidligere har frem-

trædende konservative stridsmænd som fx Ole Bjørn Kraft og Poul Meyer leveret bidrag til det højreorienterede univers »set indefra«, men i begge tilfælde var tonen let apologetisk: KU var ikke fascistisk, heil-hilsnen var en gammel nordisk skik, skafte støvlerne var kun til praktisk brug, og vold gav man sig kun af med, fordi »de røde« startede osv. Hans Mørups kompakte skildring tegner et mere helstøbt billede af den del af den konservative politiske kultur, der i løbet af 1930'erne søgte at gøre op med den midtersøgende liberalt påvirkede konservatisme. I den forbindelse forsøger forf. ikke at skjule eller forklare, at lande som Tyskland og Italien på visse områder virkede inspiratorisk, omend de påtænkte ændringer i samfundet, fx indførelsen af korporativisme, skulle foretages i overensstemmelse med danske traditioner.

Netop »danskheden« havde Mørup som barnefødt i grænselandet tæt inde på livet. Dette i reglen omstridte og inkonsistente begreb, reduceres i forf.s. udlægning til at gælde forsvaret for Danmark, sproget og monarkiet. Kort sagt alt, hvad der markerede en afstand til og en forskel fra tyskerne. Hade fuld imod tyskerne er han på ingen måde, han havde bl.a. familie på den anden side af grænsen. Men alligevel: fra hans tidligste opvækst over ungdomsårene til voksentilværelsen går en rød tråd gennem Mørups liv, som viser et stærkt engagement for »det danske«. Truslen imod dette fundament, som han selv havde fået yderligere styrket gennem aftjening af sin værnepligt i Livgarden, kom både fra nazismen i syd og fra den hjemlige regering Stauning-Munch. Især forsvarsspørgsmålet, hvor forf. som størstedelen af det borgerlige Danmark anså den førte politik for direkte skadelig, optog ham og var medvirkende til at føre ham ind i rækkerne hos Konservativ Ungdom. Han var således med til at udvikle ungkonservatismen i det sønderjydske og stod som en af stifterne af Aabenraa K.U. ved årsskiftet 1936-1937. Senere tog han under voldsom strid i det politiske bagland initiativ til at forlade K.U., da organisationen efter hans mening havde givet køb på sin visionære og kritiske retning og var forfaldet til en ren kopi af moderpartiet, ikke mindst i synet på forfatningsspørgsmålet. I stedet forsøgte han sig med Victor Pürschels Nationalt Samvirke og trådte på ruinerne af dette forsøg ind i Dansk Samling.

Den passionerede dyrkelse af nationen og fædrelandet forblev uanfægtet af besættelsen. Som en logisk konsekvens af sine standpunkter blev Mørup involveret i de indledende manøvrer til den organiserede illegale modstandskamp. For hans vedkommende, som for så mange andre på højrefløjen, startede det med terrænforeningerne, gik siden over udgivelse af illegale blade og kulminerede med enkelte sabotageaktioner og en krævende opgave som gruppefører i ledelsen af Region III.

Sommeren 1944 lykkedes det Gestapo at optrevle store dele af Region III med omfattende arrestationer til følge. Mørup var en af de uheldige, der blev taget og sendt til Frøslevlejren, hvorfra han senere blev ført til Neuengamme og siden til et par udekommandoer.

Hans kronologiske fortælling slutter i de glade befrielsesdage, hvor han som de øvrige rekonvalescenter kom tilbage fra Sverige, hvortil de fleste danske fanger som bekendt var blevet bragt af de hvide busser.

Man kan vælge at læse Mørups bog på to måder: enten som et stykke erindringslitteratur, der fortæller en ung mands politiske udviklingshistorie. Som sådan hæver den sig ikke over gennemsnittet af personlige vidnesbyrd. Sprogligt er den temmelig ujævn, præget som den er af forf.s. følelsesfulde beskrivelser, der svinger mellem det højstemte hurra-patriotiske og det lavmælt patetiske. Der er for mange lange passager med ligegyldige opremssninger – i hvert fald

for andre end de lokalt interesserede – af navne og små dagligdags begivenheder.

Den anden måde at læse bogen på har imidlertid at gøre med dens tone. Det er næppe nogen overdrivelse at kalde *På fløjen* for en vigtig kilde til indsigt i en højrenationalistisk tankegang, med alt hvad deraf følger af retorik og symboler. Vælger man denne tilgang, er bogen ganske enkelt uundværlig. At Mørup i sin høje alder tilsyneladende ikke har forandret indstilling til mange af datidens politiske spørgsmål og den måde de skulle løses på (jfr. interview i Berlingske Tidende, d. 30/7-2000) gør bogen til andet og mere end blot et historisk vidnesbyrd. Det er i den forbindelse værd at hæfte sig ved, at han har taget bladet fra munden og uden blusel bekender ideologisk kulør. Måtte hans eksempel blive fulgt, uanset farven på den politiske retning.

Adam Holm

JES FABRICIUS MØLLER: På sejrns vej – historien om Skolesamvirket Tvind og dets skaber Mogens Amdi Petersen. Forlaget DIKE, Kbh. 1999. 256 s., ill.

Jes Fabricius Møller (JFM) vil med sin bog kaste lidt lys over den gåde, Tvind er. Ud fra den antagelse, at den altdominerende drivkraft bag Tvind var og er Mogens Amdi Petersen, undersøges omstændigheder i dennes liv, der kan være blandt forudsætningerne for Tvind, men desuden belyses Tvindskolernes tilblivelse, opbygning og vækst set i lyset af resten af samfundet, den øvrige skoleverden og ikke mindst de offentlige myndigheder (s. 5).

I tråd med denne programerklæring indledes bogen med et kapitel om, hvad man kunne kalde Amdis Petersens dannelseshistorie og personlighed forud for Tvind-projektet. Så følger kapitler om Tvind-institutionernes opbygning – »Den rejsende højskole«, »Det nødvendige Seminarium«, diverse kurser og efterskoler, møllen – og om pædagogik og liv på skolerne. De næste kapitler tegner et rids af Tvind-koncernens forretningsmæssige side med vægt bl.a. på betydningen af de offentlige tilskud og med svimlende oversigter over det globale netværk, inklusive UFF. Så følger redegørelse for Tvindkritikkens første massive fremkomst i slutningen af 1970'erne, for skibe og »småskoler« og for skibet »Activ«s rystende logiske forlis i 1983. De sidste tre kapitler følger Tvind set fra undervisningsministeriet og som del af den samlede »frie skoleverden«, særloven fra 1996 med hvad deraf fulgte og afsluttende refleksioner om stat og lov og ret i Danmark.

Det er en meget velkrevet og velkomponeret bog, som dels genopfrisker meget af det, man som avislæser og pædagogisk engageret måtte have mødt i de forløbne 30 år i forbindelse med Tvind, og dels giver ny viden ikke mindst om de internationale netværk og koncernens arbejdsmetoder, om »Activ«s historie og om forhistorien til den uværdige særlov fra 1996. Meget er direkte beklæmende at læse – fremlagt på baggrund af grundig research og med en detaljrighed, som til overmål underbygger det ubehag og den vrede, som Tvind igennem en årrække har vakt hos mange, deriblandt hos undertegnede læser.

Det er som allerede antydnet bogens påstand, at den centrale magtfaktor i Tvind fra først til sidst, altid og til dato er Amdi Petersen. Derfor er det logisk at lægge vægt på at tegne hans historie forud for Tvind, og bortset fra, at forfatteren så vidt jeg kan se fejlvurderer 50ernes skoleklima med hensyn til autoritet og opbrydning af den, så er det tankevækkende at møde Amdi Petersen i hans første ungdom – hans skole- og samfundskritiske holdninger, hans afvis-